

НАТАЛЬЯ ШАЙДА, АЛЕКСАНДР ШАЙДА
г. Славянск

ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ГУМАНИТАРНОГО ПРОФИЛЯ

Установлен ряд особенностей профессионального мышления студентов гуманитарного профиля и его специфику на разных этапах профессионального обучения. В частности, уровень интеллекта имеет тенденцию к повышению от первого до пятого курса; независимо от курса обучения наиболее успешные студенты в вербальных субтестах, а наименее успешные в математических. Также определено, что от первого до пятого курса возрастает способность отгадывать загадки, основанная на способности устанавливать ассоциативные связи и метафоричности мышления, а также повышается скорость мышления, показателем которой в исследовании выступали время и точность восстановления слов с пропущенными буквами. Вместе с тем, наблюдается снижение показателей способности переключаться с одного способа решения задачи на другой от первого до пятого курса.

Ключевые слова: профессиональное мышление, мышление, субтеста, студенты, методы, методики, интеллектуальная лабильность.

Стаття надійшла до редколегії 04.05.2016

УДК 159.92

ВОЛОДИМИР ШЕВЧЕНКО

м. Миколаїв
sheva-65@list.ru

ДАР'Я МОЛЬЧЕНКО

м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СИТУАТИВНОЇ ТРИВОЖНОСТІ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ

У даному дослідженні було виявлено зв'язок між рівнем ситуативної тривожності та ефективністю публічного виступу. Високий рівень тривожності негативно впливає на рівень концентрації та зібраність доповідача, що призводить до зниження рівня володіння вербальними і невербальними проявами, а також ефективності використання засобів візуалізації. У той же час, людина з низьким рівнем ситуативної тривожності, здатна ефективніше реалізувати себе під час виступу, отримуючи позитивний зворотній зв'язок від аудиторії.

Ключові слова: ситуативна тривожність, особистісна тривожність, публічний виступ, стрес, стресова ситуація, емоційна реакція, вербальні прояви, невербальні прояви, зворотній зв'язок, кореляційний зв'язок.

Проблематика психічних станів та тривожності є вельми актуальною. В даний час збільшується кількість тривожних особистостей, що відрізняються підвищеним занепокоєнням, невпевненістю, емоційною нестійкістю. Успішна розробка цієї проблематики необхідна тому, що тривожність багато в чому визначає характер діяльності людини.

Однією з головних причин, такого інтесу до феномену є те, що тривожність може

проявлятися в багатьох сферах життя особистості, на різних етапах її активності, та зумовлюватися різноманітними чинниками. Як зазначає К. Мау та Е. Еріксон, це є «центральна проблема сучасної цивілізації, в той же час вона виступає як найважливіша характеристика нашого часу». Дослідники Т. Готвальд та К. Ховланд, надають тривожності значення основного «життєвого почуття сучасності». А разом з цим, тривожність це – психічний стан,

що викликається спеціальними умовами ситуації (публічна, змагальна, екзаменаційна тривожність), є «осьовим симптомом» неврозу і тощо.

Тривожність як психічний стан у вітчизняній та зарубіжній літературі вивчалася, перш за все, з точки зору розвитку навичок саморегуляції в спортсменів (К. Еліксон, У. Морган, Ю. В. Пахомов). Тривожність як стан і як рису, яка виникає в процесі адаптації до середовища і при виконанні різних видів діяльності вивчав Ю. Ханін. Як наголошується в роботах А. І. Захарова, Н. В. Імеладзе, Л. М. Прихожан та інших, постійні переживання тривоги стають особистісним новоутворенням – тривожністю [1].

Тривожність – переживання емоційного дискомфорту, пов'язане з очікуванням неблагополуччя, з передчуттям загрозової небезпеки. Розрізняють тривожність як емоційний стан і як стійку властивість. У вітчизняній психологічній літературі ця відмінність зафіксована відповідно в поняттях «тривога» і «тривожність». Останній термін, крім того, використовується і для позначення явища в цілому.

«Тривожність – це схильність індивіда до переживання тривоги, яке є емоційним станом. Стан характеризується суб'єктивними відчуттями напруги, неспокою, похмурих передчущань, а з погляду фізіології – активацією вегетативної нервової системи. Цей стан виникає як емоційна реакція на стресову ситуацію і може бути різним за інтенсивністю і динамічним в часі» (Л. Анн). На психологічному рівні тривожність відчувається як: напруга, заклопотаність, неспокій, нервозність, відчуття невизначеності, безсилля, незахищеності, невдачі, самота, неможливість ухвалити рішення [1].

На фізіологічному рівні реакція тривожності виявляється в: посиленні серцебиття, частішому диханні, збільшенні хвилинного об'єму циркуляції крові, підвищенні артеріального тиску, зростанні загальної збудливості, зниженні порогів чутливості, коли раніше нейтральні стимули набувають негативного емоційного забарвлення [7].

Проблему походження тривожності знаходимо в розробленому Л. І. Божович уявленні про те, що процес онтогенетичного розвитку

особистості характеризується формуванням системних новоутворень психіки.

Особливістю таких новоутворень є те, що вони набувають спонукальної сили і характеризуються власною логікою розвитку. Як відомо, Л. І. Божович розглядала це питання на прикладі утворень, що забезпечують свідоме управління своєю поведінкою, а також планувала використовувати його стосовно вивчення вищих відчуттів.

Крім того, подібним чином дослідниця розглядає і якості особистості як систему, що включає стійкий мотив і закріплені, звичні форми його реалізації у поведінці та діяльності. Тривожність проходить той же шлях розвитку. Можна вважати, що наявність конфлікту у сфері «Я» веде до незадоволення потреб, напруженості, різноспрямованості яких і породжує стан тривоги.

Надалі відбувається закріплення цього стану, який, стаючи самостійним утворенням, набуває власної логіки розвитку. Володіючи достатньою спонукальною силою, тривога починає виконувати функції мотивації спілкування, спонуки до успіху і тощо, тобто займає місце провідних особистісних утворень.

Тривожність як сигнал про небезпеку привертає увагу до можливих труднощів, перешкод для досягнення мети, що міститься в ситуації, дозволяє мобілізувати сили і тим самим досягти якнайкращого результату. Тому нормальний (оптимальний) рівень тривожності розглядається як необхідний для ефективного пристосування до дійсності (адаптивна тривога). У цьому контексті тривожність тісно пов'язана з мотивацією до успіху.

Загалом, на даний момент поняття тривожності відноситься до вчень про емоційну сферу людини та визначається як стан людини, що відрізняється підвищеною схильністю до побоювань, неспокою, переживань і має негативне емоційне забарвлення.

Існує два основних типи тривожності: ситуативна й особиста тривожність.

Особиста тривожність – особистісна риса, яка проявляється в постійній схильності до тривоги і переживань у різних життєвих обставинах.

Особистості, що належать до категорії високо тривожних, схильні бачити в широкому

діапазоні ситуацій загрозу для їх самооцінки і життєдіяльності. На такі ситуації вони реагують вираженим станом напруженості. У руслі вивчення проблем тривожності розглядається і повна відсутність тривоги як явища, що перешкоджає нормальній адаптації і так само, як і стійка тривожність, заважає нормальному розвитку і продуктивній діяльності особистості.

Ситуативна тривожність породжується певною, такою, що викликає занепокоєння ситуацією. Такі ситуації можуть відбуватися в рамках учбової, трудової діяльності та в сфері особистісних стосунків, можуть бути внутрішнього характеру, пов'язані безпосередньо з індивідуальними характеристиками індивіда, та зовнішнього, що знаходяться у зв'язку з ситуативними чинниками що впливають на людину ззовні. За допомогою емоцій відбувається пізнання, оцінка та формування відповідного ставлення людини до світу, що її оточує, до ситуацій, що відбуваються з нею. Також емоційні переживання дають можливість людині встановити власне місце в цьому світі у формі переживань. То ж, можна сказати, що емоції являються показниками задоволення або ж незадоволення людини в усіх ситуаціях її взаємодії з оточуючою її дійсністю, оцінкою неї своєї діяльності, результатів тощо.

Тривожність в сучасній психології розглядається як психічна властивість, індивідуальна психологічна особливість, що виявляється в схильності людини до переживання тривоги, використовується для позначення відносно стійких індивідуальних відмінностей у схильності індивіда переживати цей стан. Реактивна тривожність – (ситуативна тривожність, тривожність як стан в даний момент часу) характеризується суб'єктивно пережитими емоціями: напругою, занепокоєнням, заклопотаністю, нервозністю.

Цей стан виникає як емоційна реакція на стресову ситуацію і може бути різним за інтенсивністю та динамічністю в часі. Дуже висока реактивна тривожність викликає порушення уваги, деструктування діяльності тощо.

Таким чином, слід зазначити, що і тривога як психічний стан, і тривожність як психічна властивість знаходяться в конфронтації з базовими особистісними потребами: потребою в

емоційному благополуччі, почутті впевненості, безпеки.

Емоції супроводжують людину у всіх сферах її життєдіяльності, здійснюють важливі функції, що забезпечують мобілізацію та готують особистість до витрачення енергетичних резервів. Завдяки емоціям людина може усвідомлювати свої потреби, розставляти пріоритети серед них та визначати можливі шляхи їх задоволення.

Розрізняються вони за якісними характеристиками, що включають в себе позитивний чи негативний знак емоції, та модальність, а також за кількісними, в які включаються сила чи слабкість емоції та інтенсивність. Вони також мають складну рівневу систему, що відображає їх розвиток, від елементарних форм як проявів афективної органічної чутливості до узагальнених світоглядних, що є органічно включені в життєдіяльність людини.

У зв'язку з цим важливого практичного значення набуває проблема дослідження та діагностики тривожності в різних сферах діяльності людини.

Мало вивченою є проблема впливу ситуативної тривожності на публічний виступ перед аудиторією. А в сучасних умовах як навчальної, так і трудової, діяльності людина досить часто стикається з необхідністю здійснювати публічний виступ перед аудиторією. Такі ситуації можуть відрізнятися одна від одної за багатьма показниками, наприклад, такими як характер виступу, обсяг та склад аудиторії, конкретна значущість результату виступу на подальшу діяльність людини, сфера існування особистості в рамках якої цей виступ здійснюється, тощо. Але в будь-якому випадку метою та бажанням людини є досягнення певного результату та здійснення вдалого виступу, місце можуть мати також різноманітні цілі та мотиви. Метою може бути досягнення конкретного результату (в основному в сферах навчальної та трудової діяльності) або ж бажання справити гарне враження. Безумовно, у кожному з варіантів результату та наслідки публічного виступу поширюються на майбутнє людини. Навички здійснення публічного виступу та його ефективність є важливим чинником реалізації особистістю себе в різних сферах життєдіяльності та в будь-яких

формах стосунків з оточенням, як в сфері міжособистісних стосунків, так і в сфері ділових стосунків.

В розрізі дослідження, що проводиться, головним є виявлення зв'язку між наявним у людини рівнем тривожності та ефективністю публічних виступів.

В результаті дослідження емоційної сфери людини було виявлено, що тривожність являє собою комплекс фундаментальних емоцій, що включають страх і такі емоції, як горе, гнів, сором, провину та іноді інтерес-збудження. Певний рівень тривожності є необхідним для людини, викликаючи потрібний рівень збудження для реалізації своєї активності, але такий рівень має бути оптимальним та залежить від індивідуальних властивостей кожної окремої людини. У випадку, коли небезпеці піддається життя людини, її фізична цілісність – з'являється тривога, що завжди пов'язана з соціальним аспектом. Вона являє собою переживання, що виникає при загрозі людині як соціальному об'єкту, коли небезпеці піддаються її положення в суспільстві: її цінності, уявлення про себе, потреби, зачіпається ядро особистості.

Було виявлено, що тривожність може мати різні форми, що підтверджує різноманітність її проявів, залежно від характеру ситуації, в якій вона виникає. Такими формами може бути: відкрита – гостра нерегульована або ж слабкорегульована, регульована і компенсуюча, культивована; прихована, що може проявлятися в неадекватному, до об'єктивних умов стані спокою або ж виході з ситуації. Виділяються також замасковані форми тривожності. Важливим в даному дослідженні став аналіз публічної форми тривожності, оскільки саме вона виникає при знаходженні на масових заходах, при виступах на аудиторію, тощо. У випадку прояву цього виду тривожності людина концентрує всю свою увагу не на тому як їй необхідно діяти, а на тому, що може їй завадити, вплинути негативно, що, відповідно, знижує концентрацію особистості та може

негативно вплинути на результати її виступу.

Визначено, що тривожність має різноманітні форми вияву, на різних рівнях, а саме на: фізіологічному, психологічному та поведінковому.

В ході аналізу особливостей публічної комунікації стало зрозумілим, що важливими чинниками, що впливають на неї, є організація взаємодії з аудиторією, що вимагає від людини концентрації, та високого рівня зібраності, оскільки є висока вірогідність опору з боку аудиторії слухачів.

Згідно, до аналізу тих параметрів, що враховуються при виступі, можна сказати, що на ефективність його результату впливатимуть як вербальні, так і невербальні засоби, що використовує індивід. На оцінку матимуть вплив усі поведінкові прояви, адже для того, щоб виступ був ефективним, доповідачу потрібно зацікавити аудиторію, та надзвичайно важливим буде втримати увагу представників аудиторії. То ж, згідно до того, що при своєму прояві тривожність охоплює майже усі сфери прояву особистості, можна зробити припущення, що рівень реактивної тривожності буде здійснювати безпосередній вплив на ті аспекти поведінки людини, що відіграють роль при публічному виступі, та опосередкований вплив на кінцевий результат виступу.

На основі проведеного аналізу запропонована концептуальна модель дослідження (див. рис. 1), яка базується на тому, що на ефективність публічного виступу має сильний вплив такий фактор як рівень ситуативної тривожності особистості, що його здійснює, адже він знаходить свої прояви в поведінкових особливостях людини під час перебування у стресовій ситуації, якою саме і вважається публічний виступ перед аудиторією. І саме ці поведінкові прояви оцінюються з боку аудиторії при аналізі ефективності здійснення виступу.

Для проведення дослідження було сформовано вибірку за участю 60 студентів факультету психології Київського національного

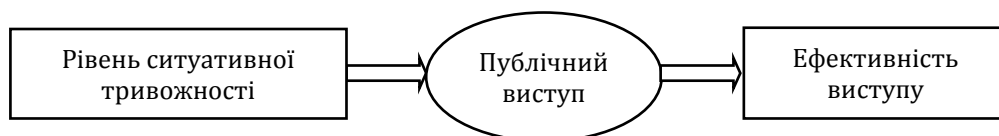

Рис. 1. Вплив ситуативної тривожності на ефективність публічного виступу

університету імені Тараса Шевченка, що постійно здійснюють публічні виступи перед аудиторією, в рамках учбової діяльності. Вибір-ка була розділена на дві експериментальні групи, до однієї з яких було відібрано осіб, що мають низький рівень ситуативної тривожності, а до другої – осіб з високим рівнем тривожності.

Для проведення дослідження була визначена психодіагностична методика на виявлення рівня ситуативної тривожності, розроблена Ч. Д. Спілбергером і адаптована Ю. Л. Ханінім, та опитувальник для оцінки ефективності публічного виступу з боку аудиторії слухачів. В основу опитувальника покладено такі пункти, що представляють собою основні ланки, які лежать в основі передачі інформації доповідачем та складається він з трьох шкал: вербальна, невербальна, технічна. Для аналізу отриманих результатів було використано методи статистичної обробки даних. Отримані результати дослідження неведені в таблиці 1.

Таблиця 1
Результати дослідження ситуативної тривожності студентів

Показник	Група 1	Група 2
Тривожність	22,2	46,6
Ефективність	12,2	8,9
Стрес	68,4	101,7

Як ми бачимо, середнє значення рівня ситуативної тривожності в першій групі відповідає показнику 22,2. Згідно до орієнтувальних оцінок рівня тривожності, визначених автором методики, низький рівень тривожності визначається у випадку, коли він є нижчим на 30, і представники даної групи мають чітко виражений низький рівень. Таким чином, у представників даної групи відсутній негативний вплив стану ситуативної тривожності на публічний виступ, також відсутні надмірні хвилювання, але присутній достатньо високий рівень емоційної стабільності.

Середнє значення показника ефективності знаходиться на рівні – 12,2. Найвищим показником тривожності, відповідно до опитувальника, що використовувався, може бути показник – 15. Ми бачимо, що показник ефективності виступу у представників групи є високим, але не досягає максимального рівня.

У другій групі середній показник рівня тривожності є високим – 46,6, відповідно до меж встановлених у методиці: високий рівень тривожності відповідає показникам від 45 та вище, але видно, що він не є занадто надмірним, адже він незначно перевищує позначку рівня. Середній показник ефективності виступу є невисоким – 8,9.

На наступному етапі було використано коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона – найбільш поширений коефіцієнт кореляції, який призначений для розрахунку сили та напрямку лінійної залежності між змінними дослідження, що відображає міру лінійної залежності між двома змінними.

Згідно до отриманих результатів стає зрозумілим, що між рівнем ситуативної тривожності та ефективністю виступу існує статистично значуща кореляція на рівні 0,01.

Отримані результати свідчать про те, що існує тісний кореляційний зв'язок між рівнем ситуативної тривожності та ефективністю виступу перед аудиторією. Згідно до цього можна зробити висновок, що високий рівень ситуативної тривожності втілюється у поведінкових проявах особистості, особливо у ситуаціях, які сприймаються нею як загрозові, в даному випадку, можна припустити, що загроза має соціальний характер. Люди з високим рівнем особистісної тривожності, концентруючи увагу на тому, що може завадити їм, здійснити негативний вплив, постійно знаходяться під тиском таких переживань, що заважає їм повноцінно реалізувати себе та досягти бажаного результату. Надмірні хвилювання та невпевненість у своїй здатності досягти високого результату, адже ці хвилювання втілюються у діяльності людини. Прояви в такому випадку поділяються на внутрішні, що виражаються у відчутті дискомфорту самої особистості, почутті скованості, невпевненості, тиску ситуації на неї, та на зовнішні, що проявляються у вербальних та невербальних ознаках. Саме той вплив тривожності, що знаходить вираження у зовнішніх проявах, піддавався оцінці з боку аудиторії, що була присутня при виступі досліджуваного.

Звідси ми бачимо, що навички здійснення публічного виступу та його ефективність є важливим чинником реалізації особистістю себе в будь-яких формах стосунків з оточенням.

Таким чином, у ході нашого дослідження визначено вплив ситуаційної тривожності на публічний виступ перед аудиторією. У випадку прояву цього виду тривожності людина концентрує всю свою увагу не на тому як їй необхідно діяти, а на тому, що може їй завадити, вплинути негативно, що, відповідно, знижує концентрацію особистості та може негативно вплинути на результати її виступу. Особливо яскраво це проявляється у осіб з високим рівнем ситуативної тривожності. Можна зробити висновок, що високий рівень ситуативної тривожності втілюється у поведінкових проявах особистості, особливо у ситуаціях, які мають загрозливий соціальний характер.

В якостях майбутніх напрямків дослідження можна запропонувати, таку модель, що включатиме в себе також аналіз рівня особистісної тривожності та перевірку наявності статистично значущого зв'язку; оцінку ефективності виступу не лише зі сторони аудиторії, що спостерігає, а й з боку самого доповіда-

ча. Таке дослідження має включати в себе також діагностику рівня самооцінки людини, що дасть можливість дослідити її вплив на ефективність виступу.

Список використаних джерел

1. Артюхова Т. Ю. Психологические механизмы коррекции состояния тревожности личности: дис. ... канд. психол. н. : 19.00.01 / Т. Ю. Артюхова. — Новосибирск, 2000. — 197 с.
2. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и других / В. В. Бойко. - М., 1996. — 263 с.
3. Бреслав Г. М. Эмоциональные процессы : учебное пособие / Г. М. Бреслав. — Рига : ЛГУ им. П. Стучки, 1984. — 370 с.
4. Вердербер Р. Психология общения / Р. Вердербер, К. Вердебер. — СПб. : Прайм-Еврознак, 2007. — 275 с.
5. Додонов Б. И. В мире эмоций / Б. И. Додонов. — К. : Политиздат, 1987. — 312 с.
6. Кириленко Т. С. Психология: эмоциональная сфера личности: навч. посібник / Т. С. Кириленко. — Либідь, 2007. — 256 с.
7. Костина Л. М. Методы диагностики тревожности / Л. М. Костина. — СПб. : Речь, 2005. — 287 с.
8. Маклаков А. Г. Общая психология / А. Г. Маклаков. — СПб : Питер, 2001. — 592 с ; ил. — (Серия «Учебник нового века»).
9. Никифоров Г. С. Психологические аспекты саморегуляции состояния / Г. С. Никифоров, Ю. И. Филимонов, А. К. Польшин. — Л., 1986. — 305 с.

VOLODYMYR SHEVCHENKO, DARIA MOLCHENKO
Mykolaiv

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE INFLUENCE OF SITUATIONAL ANXIETY ON THE PUBLIC SPEAKING EFFECTIVENESS

Considering the impact of situational anxiety level on the efficiency of public speaking, it is important to take into account the fact that anxiety, revealing a set of basic emotion is manifested at the physiological, psychological and behavioral levels of life of the individual.

Public anxiety is a specific kind of experience, which is due to the peculiarities of public communication and interaction with the audience. The results and the effect of performances usually are meaningful to humans. Thus, it is necessary to analyze how the manifestation of anxiety will affect the assessment of the performances from the audience.

In the context of this study, it was revealed there was a link between the level of anxiety and efficiency of public speaking. High levels of anxiety adversely affects the level of concentration and discipline Rapporteur that lowers the level of ownership verbal and nonverbal manifestations, as well as the effectiveness ispol-zovaniya visualization. While a person with a low level of anxiety, have visited during a speech in tone, is able to realize themselves performing efficiently, getting positive feedback from the audience.

Key words: situational anxiety, personal anxiety, public speaking, stress, stressful situations, emotional reaction, verbal manifestation, nonverbal displays, feedback, correlation.

ВЛАДИМИР ШЕВЧЕНКО, ДАР'Я МОЛЬЧЕНКО
г. Николаев

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ВЛИЯНИЯ СИТУАТИВНОЙ ТРЕВОЖНОСТИ НА ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПУБЛИЧНОГО ВЫСТУПЛЕНИЯ

В разрезе данного исследования, было выявлено наличие связи между уровнем ситуационной тревожности и эффективностью публичного выступления. Высокий уровень тревожности негативно влияет на уровень концентрации и собранности докладчика, что приводит к снижению уровня владения вербальными и невербальными проявлениями, а так же эффективности использования средств визуализации. В то время как, человек с низким уровнем ситуационной тревожности, пребывает во

время выступления в тонусе, способен реализовывать себя во время выступления эффективнее, получая положительную обратную связь от аудитории.

Ключевые слова: ситуационная тревожность, личностная тревожность, публичное выступление, стресс, стрессовая ситуация, эмоциональная реакция, вербальные проявления, невербальные проявления, обратная связь, корреляционная связь.

Стаття надійшла до редколегії 29.03.2016

УДК 616.89-008.444.9

ВОЛОДИМИР ШЕВЧЕНКО, АНУШ ОГАНЯН

м. Миколаїв

sheva-65@list.ru, annya_ohanyan@mail.ru

ЗАХИСНІ МЕХАНІЗМИ ПСИХІКИ ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК З ФОРМАМИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

У статті розглядається питання захисних механізмів психіки та агресії. Наведена основна класифікація ЗМП та різні точки зору вчених стосовно даної проблеми. Описано основні погляди на природу захисних механізмів. Показано взаємозв'язок захисних механізмів та форм агресивної поведінки, а також вказаний кореляційний зв'язок між ними.

Ключові слова: захисні механізми психіки, агресивна поведінка, проекція, витіснення, сублімація, регресія, заміщення, фізична агресія, пряма фізична агресія та непряма фізична агресія.

Проблема психологічних захистів в психології на сьогодні є однією з найбільш обговорюваних і найменш вивчених. Поняття «психологічного захисту» вийшло із психоаналізу і до сьогоднішнього дня переважно розглядається у рамках загальної психології. До теперішнього часу в науковій літературі відсутнє конкретне джерело, що містить повні систематизовані відомості з проблеми психологічного захисту. Захисні механізми пов'язують із певними патернами поведінки і проявами поведінкових реакцій, серед яких має місце і агресія.

Тенденція зростання агресивності в сучасному суспільстві відображає одну з найгостріших проблем нашого суспільства, де за останні роки різко зросла молодіжна злочинність. Ця проблема є предметом низки психологічних досліджень, як у нашій країні, так і за кордоном (А. Бандура, А. Басс, Р. Берон, Д. Ричардсон, Л. М. Семенюк, Р. Уолтерс та ін.) [1].

Дана тема є досить актуальною для сучасного суспільства, оскільки зростання проявів агресивної поведінки пов'язана не лише з соціальними умовами, а й з індивідуальними

особливостями, такими як захисні механізми психіки.

Мета статті: надати найбільш розповсюджену класифікацію ЗМП, висвітлити взаємозв'язок механізмів психологічного захисту та форм агресивної поведінки.

На сьогоднішній день серед дослідників немає єдиної точки зору ні про загальну кількість захистів, ні їх чіткого визначення.

Існує 2 основних погляди на природу захисних механізмів:

1. Захисні механізми психіки підтримують цілісність самосвідомості, виконують функції самозбереження та допомагають людині подолати надмірний страх, тривогу (В. В. Аршавський, Ф. В. Бассін, А. А. Реан, К. Роджер, В. С. Ротенберг, Е. Т. Соколова, В. В. Столін, І. Д. Стойков, А. Фрейд, З. Фрейд, К. Хорні, та ін.) [2, 3].

2. Захисні механізми психіки є непродуктивним, шкідливим засобом вирішення внутрішнього чи зовнішнього конфлікту, вони обмежують оптимальний розвиток особистості, її так звану «власну активність», «активний пошук», тенденцію до «персоналізації», «вихід